

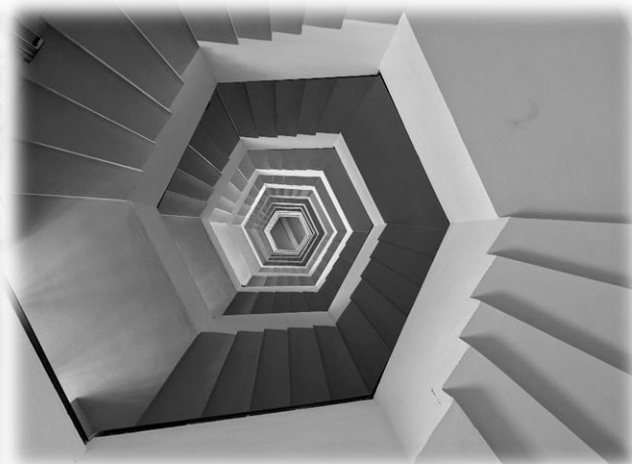

Cofinanțat prin
programul Erasmus+
al Uniunii Europene

(REZUMAT) MODEL PENTRU PARTENERIAT ÎÎS-COMPANII

Pentru promovarea incubării, start-upurilor
și antreprenoriatului în industriile culturale și creative

Sprijinul acordat de Comisia Europeană pentru elaborarea acestei publicații nu constituie o aprobare a conținutului, care reflectă doar opiniile autorilor, iar Comisia nu poate fi trasă la răspundere pentru orice utilizare a informațiilor conținute în aceasta.

**PROMOVAREA SPIRITULUI
ANTREPRENORIAL
ȘI INOVĂRII
ÎN INDUSTRIILE CULTURALE ȘI
CREATIVE
PRIN EDUCAȚIE INTERDISCIPLINARĂ**

Acord de grant: 2020-1-BG01-KA203-
079193

Proiect finanțat prin Programul Erasmus +
Programul Erasmus + al Uniunii Europene

Industria culturală și creativă (ICC)¹ sunt recunoscute ca motoare de creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii pentru Europa. Pe lângă contribuția la creșterea economică, acestea încurajează coeziunea socială, alimentează inovațiile și creează locuri de muncă la nivel local și regional, în ciuda provocărilor cu care se confruntă economiile europene în urma bugetelor publice restrictive de după criză. Inovațiile netehnologice realizează cel mai eficient legătura între prioritățile de dezvoltare socială și economică. În continuare, ICC sunt determinate la nivel regional, se bazează pe resursele locale și aduc valoare comunităților prin crearea de locuri de muncă la nivel regional și local.

Cu toate acestea, educația și formarea în domeniul afacerilor și al artelor nu reflectă în mod adecvat această tendință, în special în țările din sudul și estul Europei. Competențele sectoriale specifice necesare ale ICC se referă la gestionarea cunoștințelor și a creativității și la schimbarea rapidă.

Proiectul *FENCE: Promovarea spiritului antreprenorial și inovării în industriile culturale și creative prin educație interdisciplinară* se bazează pe raționamentul conform căruia, pentru ca ICC să își mențină impactul social, acestea au nevoie de o educație profesională interdisciplinară și relevantă care să se bazeze pe materii din domeniul afacerilor, managementului, antreprenoriatului, IT, media și altele, pe lângă cultură și arte.

FENICE are ca obiectiv general promovarea cooperării, a inovării și a schimbului de bune practici între organizațiile părților interesate din cinci țări europene - Bulgaria, Grecia, România, Portugalia și Serbia - în vederea îmbunătățirii calității și relevanței educației în domeniul afacerilor pentru ICC, promovând potențialul inovator și impactul social al acestora.

Impactul preconizat pe termen lung este:

- ✓ reconfirmarea credibilității ICC ca sectoare inovatoare, incluzive și durabile,
- ✓ contribuție la dezvoltarea de programe de educație interdisciplinare care să răspundă nevoilor actuale și viitoare de competențe ale ICC și să sporească efectul pozitiv de propagare asupra celorlalte sectoare și asupra societății,
- ✓ contribuție la stabilirea de parteneriate creative la nivel universitar care să implice companii și autorități publice, sprijinirea ICC în cadrul comunităților și regiunilor și
- ✓ facilitarea transferului de cunoștințe și capacități în gestionarea ICC între instituțiile de învățământ europene și regiune.

Acest impact este obținut nu numai prin elaborarea de programe de curs interdisciplinare, materiale de formare, studii de caz privind cele mai bune practici și o platformă de e-learning pentru managementul și antreprenoriatul în ICC, ci și prin elaborarea unui model de cooperare între IIS² și mediul de afaceri, care oferă diferite scenarii prin care mediul academic și cel industrial își pot uni forțele pentru a promova incubarea, start-upurile, antreprenoriatul, consilierea în carieră și traseele profesionale pentru studenți, absolvenți și profesioniști activi.

¹ Cartea verde a Comisiei Europene - Valorificarea potențialului industriilor culturale și creative definește aceste industrii în mod neexclusiv ca fiind artele spectacolului, artele vizuale, patrimoniul cultural, filmul, DVD-ul și videoclipul, televiziunea și radioul, jocurile video, noile media, muzica, cărțile și presa, arhitectura și designul, inclusiv designul grafic, designul de modă, publicitatea. Industria culturală produc și distribuie bunuri sau servicii care, în momentul în care sunt dezvoltate, sunt considerate ca având un atribut, o utilizare sau un scop specific care întrușchipează sau transmite expresii culturale, indiferent de valoarea comercială pe care o pot avea. Industria creativă sunt acele industrii care folosesc cultura ca input și au o dimensiune culturală, deși rezultatele lor sunt în principal funcționale (Comisia Europeană, 2010).

² Instituție de învățământ superior

PARTICULARITĂȚILE PARTENERIATELOR ÎÎS-COMPANII

Cooperarea dintre mediul academic și cel de afaceri rămâne în topul priorităților strategice ale universităților din întreaga lume. Ea este menită să încurajeze schimbul de cunoștințe de ultimă oră, crearea de competențe, determinând absolvenții să dobândească abilitățile relevante și mentalitatea necesară pentru un loc de muncă de calitate, dar și să impulsioneze inovarea, antreprenoriatul și creativitatea. Facilitarea accesului la cunoaștere prin partajarea rezultatelor cercetării și îmbunătățirea transferului de cunoștințe între instituțiile de cercetare și industrie este esențială pentru crearea de ecosisteme de inovare (European University Association, 2023).

În ultima sută de ani, universitățile și companiile au dezvoltat diferite scenarii și căi de cooperare. Cu toate acestea, a existat o nevoie neîncetată de îmbunătățire din cauza structurii în schimbare a economiei și a modului în care este creată și distribuită valoarea în societate. În plus, abordările sunt menite să difere în funcție de sectoarele economiei și de reglementările care guvernează educația în țările în care funcționează.

În cadrul instituțiilor de învățământ superior, scenariile de cooperare sunt realizate fie de unități specifice - cum ar fi centrele de carieră, departamentele de stagii și de educație practică, birourile de transfer tehnologic și altele - fie direct de către unitățile și departamentele academice. Cel mai adesea, această cooperare se bazează pe subiecte și variază în funcție de domeniile științifice.

Atunci când ne concentrăm asupra industriilor culturale și creative, trebuie să luăm în considerare particularitățile sectoarelor culturale și creative.

În primul rând vine importanța mediului local și regional. ICC prosperă pe baza capitalului uman și a resurselor, create de oameni (cum ar fi patrimoniul) și, prin urmare, sunt specifice contextului. În acest scop, profilul ICC dintr-o anumită zonă geografică sau locație este, de asemenea, specific. În același timp, ÎÎS sunt considerate ca fiind agenți importanți în dezvoltarea regională și locală, care se înscriu, de asemenea, în abordările de specializare inteligentă³ și de parteneriat pentru inovare regională⁴ pe care se bazează elaborarea politicii europene de dezvoltare regională.

În al doilea rând, interdisciplinaritatea și fragmentarea ICC. Cartea verde a Comisiei Europene privind potențialul ICC [COM (2010) 183 final] definește zece tipuri de industrii - toate acestea aparținând diferitelor ÎÎS.

În plus, parteneriatele cu ICC sunt deschise, gestionate în cadrul unor rețele disciplinare și locale, cu membri din mediul academic și practic, și în care angajamentul nu are întotdeauna beneficii tangibile pentru ÎÎS. (Comunian, Taylor, & Smith, 2013). Astfel, scenariile de cooperare între ÎÎS și mediul de afaceri pot varia în funcție de sector și pot fi coordonate de o unitate universitară specifică, însărcinată cu cooperarea între mediul academic și mediul de afaceri, mai degrabă decât de un departament de cercetare sau de predare. Mai mult, interacțiunile dintre activitățile de cercetare și formare legate de ICC pot conduce la procese noi de schimb de cunoștințe prin noi forme de organizare, parteneriat, transdisciplinaritate, responsabilitate și reflexivitate - contexte noi de creare și difuzare a cunoștințelor. (Comunian, Taylor, & Smith, 2013).

Unele dintre cele mai populare scenarii de cooperare sunt grupate în patru domenii principale:

- (i) educație,
- (ii) cercetare,
- (iii) valorificare și
- (iv) gestionare

(Davey, Meerman, Galan Muros, Orazbayeva, & Baaken, 2018)

³ Specializarea inteligentă (S3) este o abordare de dezvoltare bazată pe loc, care se bazează pe atuurile și resursele de care dispun regiunile și statele membre și pe provocările socio-economice specifice ale acestora, pentru a identifica oportunități unice de dezvoltare și creștere. Aceasta reunește universități, companii, autorități publice și societatea civilă în jurul priorităților selectate care vizează dezvoltarea regională (Comisia Europeană, 2023).

⁴ Parteneriatele pentru inovare regională (PRI) sunt cadre strategice pentru transformarea și dezvoltarea teritorială bazată pe inovare, care au ca scop corelarea Pactului verde european cu oportunitățile și provocările locale. Acestea se bazează pe specializarea inteligentă, dar au un context social mai larg care depășește C&D și inovațiile (Comisia Europeană, 2023).

Obiectivul modelului FENICE de cooperare între ÎÎS și mediul de afaceri este dublu

- ✓ Să contribuie la stabilirea unor **parteneriate creative funcționale între ÎÎS, mediul de afaceri și autoritățile publice** pentru a susține inovația și efectele de propagare ale economiei creative;

și

- ✓ Să maximizeze **impactul programelor de studii inovatoare integrate create în cadrul inițiativei FENCE** prin inițiative demonstrative, cursuri de formare pilot și dezvoltarea unei platforme pilot de e-learning pentru formarea în domeniul managementului și al antreprenoriatului pentru ICC.

Acesta se bazează pe modelele existente de colaborare interactivă între ICC, alte sectoare de afaceri, instituții de învățământ și administrații publice din țările partenere și din întreaga UE, precum și pe practica partenerilor de proiect, subliniind rolul central pe care îl joacă ÎÎS în promovarea creativității și inovării în cadrul comunităților în care își desfășoară activitatea.

Având în vedere domeniul de aplicare și obiectivul FENICE, accentul este pus pe domeniile și activitățile care sunt cele mai relevante pentru ICC, pe profilurile instituțiilor partenere, precum și pe nevoile grupurilor-țintă identificate prin intermediul grupurilor de discuție și al interviurilor nestructurate. Astfel, în loc să încercăm să sugerăm un model-cadru general, vom propune un set de scenarii adaptate la profilurile și nevoile diferitelor tipuri de ÎÎS care oferă educație în domeniile ICC.

STRUCTURAREA MODELULUI FENICE PENTRU COOPERAREA ÎÎS- COMPANII

Modelul FENICE HEI - Model de afaceri va contribui la orientarea și ghidarea tuturor părților interesate cu privire la posibilele politici și proceduri de sprijinire a stimulentului antreprenorial al studenților din ICC. Acesta va ajuta în continuare partenerii de proiect să identifice și să gestioneze pas cu pas aplicarea la programului de sprijin. Modelul FENICE ÎÎS – mediul de afaceri are ca obiectiv deschiderea de oportunități pentru oamenii tineri, atât studenți, cât și absolvenți ai universităților partenere în proiect, dar și să lărgescă parcursul profesional al adulților creativi.

E
s
t
e

e
l
a
b
o

UNIVERSIDADE
PORTUCALENSE

și este licențiat sub licența internațională Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0

ORGANIZAȚII PARTENERE ȘI DOMENII DE APLICARE POSIBILE A SCENARIILOR MODEL PROPUSE

GREEK UNIVERSITIES NETWORK (GUNET) este o companie civilă non-profit înființată în septembrie 2000. Misiunea organizației este de a promova, facilita și coordona utilizarea tehnologiilor avansate ale informației și comunicațiilor (TIC), a serviciilor și aplicațiilor în comunitatea academică greacă pentru a sprijini institutele de învățământ superior grecești în misiunea lor și, în general, cercetarea și educația din Grecia.

Membrii GUnet sunt toate universitățile din Grecia. În consecință, GUNET interacționează și sprijină toate comunitățile academice din Grecia.

Din 2012, GUnet coordonează dezvoltarea OpenCourseWare și a resurselor educaționale deschise de către membrii săi la nivel național.

[DETALII PRIVIND MODELUL PROPUȘ](#)

UNIVERSITATEA DIN NOVI SAD (UNS) este unul din cele mai mari centre educaționale și de cercetare din Europa Centrală.

Una dintre cele 14 facultăți ale Universității din Novi Sad este Academia de Arte din Novi Sad (AUNS), înființată în 1974. AUNS este cea mai mare ÎÎS din Serbia în domeniul artei, acoperind muzica, teatrul, artele plastice și studiile de arte aplicate. Academia și Universitatea din Novi Sad au ajuns să fie recunoscute ca entități orientate spre reformă în regiune și pe harta universităților din Europa.

[DETALII PRIVIND MODELUL PROPUȘ](#)

H
Y

Susține colaborări specifice în domeniul artelor, inclusiv cu antreprenori din domeniul artei și organizații care evoluează cu succes în organizarea de evenimente de diferite tipuri - atât interne, cât și externe. În plus, datorită acestor colaborări, UNArte sprijină cu succes dezvoltarea carierei absolvenților săi.

[DETALII PRIVIND MODELUL PROPUȘ](#)

UNIVERSITATEA DE MANAGEMENT VARNA este o școală privată de afaceri situată în Varna, Bulgaria.

VUM este specializată în științe sociale și oferă programe de studiu în afaceri, management, administrație și turism. De asemenea, oferă o educație inovatoare în domeniul artelor culinare și al ospitalității, precum și în inginerie software.

Universitatea are o experiență remarcabilă în stabilirea de parteneriate durabile cu diferite tipuri de organizații. În primul rând vine parteneriatul strategic al VUM cu un număr de universități europene care permite instituției să ofere dublă diplomă studenților săi. Apoi, se află rețeaua activă de peste 120 de instituții de învățământ superior (ÎÎS) din peste 50 de țări de pe 5 continente, inclusiv Europa, Asia, America de Sud și de Nord, Africa.

VUM comunică în mod activ, a semnat acorduri-cadru de cooperare și primește feedback regulat de la peste 50 de organizații de afaceri la nivel național și participă la 5 clustere naționale. În 2012, VUM a fost selectată de Ministerul bulgar al Economiei pentru a organiza și gestiona unul din cele patru centre interuniversitare de antreprenoriat din Bulgaria, cu scopul de a îmbunătăți cultura antreprenorială a absolvenților universitari și de a sprijini în înființarea de start-up-uri.

[DETALII PRIVIND MODELUL PROPUȘ](#)

UNIVERSITATEA PORTUCALENSE (UPT) este o ÎÎS privată, creată în iunie 1986, situată în Porto, Portugalia.

Oferta educațională a UPT este structurată pe diplome de licență, diplome de masterate integrate, masterate și doctorate, distribuite în cadrul a șase departamente: Arhitectură și Multimedia, Drept, Psihologie și Educație, Economie și Management, Știință și Tehnologie, și Turism, Patrimoniu și Cultură. La UPT, există, de asemenea, un angajament transversal de predare a inovației și antreprenoriatului. Toate programele de licență oferite de instituție au o unitate curriculară specifică ale cărei obiective generale sunt stimularea spiritului de inițiativă, promovarea dezvoltării competențelor antreprenoriale și inovative, înțelegerea dinamicii de creare a unei companii noi și familiarizarea viitorilor profesioniști cu mediul de afaceri în care vor activa.

Începând cu anul 2022, UPT este admisă ca membru cu drepturi depline al EUA - Asociația Universităților Europene, care reprezintă peste 850 de universități și conferințe naționale ale rectorilor din 49 de țări europene.

UPT întreține legături puternice cu organizații la nivel regional, național și internațional, al căror domeniu de activitate este legat de educația pe care o oferă.

[DETALII PRIVIND MODELUL PROPUȘ](#)

BULGARIA

PROFIL DE ȚARĂ

În Bulgaria este recunoscut faptul că sectoarele și industriile culturale și creative au o capacitate de inovare semnificativă care aduce noutăți și progrese în toate domeniile vieții economice și sociale, principalele beneficii fiind observate în generarea de bogăție și coeziune, modernizarea altor industrii și sectoare de afaceri, modelarea spațiului public, reînnoirea zonelor urbane și rurale, permiterea unor experiențe vizuale îmbogățite și furnizarea de conținut nou. În plus, acestea sunt considerate, de asemenea, un generator important de inovare socială și incluzivă și de modele de afaceri noi (Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, 2022).

Cu toate acestea, efectele pozitive ale SCC și ICC din Bulgaria sunt foarte inegale și se observă cu precădere în capitala Sofia și în celelalte două-trei orașe mari: Plovdiv, Varna și Bourgas. Cercetarea generală privind ICC din Bulgaria este slabă, ceea ce implică o deficiență de date comparabile cu privire la modul în care aceste industrii funcționează la nivel național și în afara zonelor Sofia și Plovdiv.

Principalele particularități și tendințe ale ICC din Bulgaria în ultimul deceniu sunt următoarele:

- ✓ Ocuparea forței de muncă în ICC crește în mod constant începând cu 2008;
- ✓ La nivelul UE, Bulgaria se situează pe ultimul loc în ceea ce privește descentralizarea sectorului cultural, dar se află în top 10 în ceea ce privește contribuția economică și ocuparea forței de muncă oferite de ICC;
- ✓ Sectorul cultural este marcat de un număr foarte mare de angajați, ceea ce se datorează faptului că multe persoane lucrează adesea în mai multe locuri;
- ✓ Cea mai mare parte a activităților culturale, ponderea și investițiile, precum și valoarea adăugată a acestora (peste 86%) sunt puternic concentrate în capitala Sofia;
- ✓ ICC-urile sunt al patrulea cel mai important sector din economia municipiului Sofia timp de 13 ani la rând, în ciuda pandemiei COVID-19, însă acest lucru nu a fost valabil și pentru restul țării (Кирилова & Попов, 2022)].

Situația este foarte asemănătoare în ceea ce privește inovațiile.

Împreună cu Polonia, Letonia, Ungaria și România, Bulgaria se încadrează în categoria **inovatorilor emergenți** din cadrul UE care demonstrează o capacitate de inovare de 50% din media UE (Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, 2022). Performanțele Bulgariei sunt cele mai bune în ceea ce privește dimensiunile „digitalizare”, „active intelectuale” și „durabilitatea mediului” și cele mai slabe în ceea ce privește dimensiunile „finanțare și sprijin”, „sisteme de cercetare atractive” și „investiții ale întreprinderilor” (Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, 2022).

În ceea ce privește reprezentarea geografică, cele mai inovatoare regiuni sunt cele din nord-est (în jurul orașului Varna), sud-vest (unde se află capitala Sofia) și sud-central (în jurul celui de-al doilea oraș ca mărime, Plovdiv, care a devenit prima capitală a culturii din Bulgaria în 2019). Această dezvoltare se datorează în mare măsură și răspândirii infrastructurii de învățământ superior și de cercetare, care este, de asemenea, concentrată în cele trei regiuni menționate mai sus.

Datorită diversității și interdisciplinarității lor, ICC sunt răspândite în prioritățile și măsurile de intervenție din Bulgaria, atât la nivel național, cât și la nivel regional. Strategiile de inovare pentru o specializare inteligentă (SS) prezintă prioritățile de investiții publice în diferitele regiuni au nominalizat un domeniu tematic “*Noi tehnologii pentru industriile creative și recreative*”. Cu toate acestea, elemente ale ICC se pot găsi în alte 3 din toate celelalte 5 domenii tematice.

În același timp, sectorul cultural **nu a fost luat în considerare separat** în strategiile de dezvoltare ale regiunilor (cu câteva excepții). Industriile creative sunt parțial acoperite de planurile strategice în obiectivele și măsurile lor. Mai degrabă, rezultatele acestora sunt prezentate ca elemente fundamentale pentru realizarea obiectivelor și priorităților specifice. Cultura este privită ca o sursă de beneficii economice și sociale pentru societate și nu ca un sector, iar rolul său pentru dezvoltarea turismului este prezentat. Problema este agravată de lipsa unor studii și statistici coerente privind performanța economică a ICC, care să susțină analizele macroeconomice și să permită formularea unor prognoze realiste și fundamentate privind rolul acestora în comunități și regiuni.

În acest context, este evident că este nevoie de mai multe eforturi și de o activitate organizată din partea instituțiilor de învățământ superior, a mediului de afaceri și a profesioniștilor pentru a motiva factorii de decizie la nivel regional și local să își actualizeze documentele de politică, astfel încât să țină seama de potențialul de creștere și inovare al ICC și să investească în acestea.

Capacitatea regională de inovare în Bulgaria în domeniul noilor tehnologii în industriile creative și recreative

Învățământul superior și cercetarea în domeniul ICC sunt furnizate de două tipuri de instituții - cele specializate în educația artistică și culturală și cele generale, care oferă specializări și cursuri în domeniul ICC. Există patru universități publice specializate în domeniul educației artistice – 3 la Sofia și una la Plovdiv (*Academia de Muzică, Dans și Arte Plastice, Academia Națională de Artă Teatrală și Cinematografică Krastyo Sarafov, Academia Națională de Muzică Prof. Pancho Vladigerov și Academia Națională de Arte*). Există o universitate, specializată în studii de bibliotecă și o universitate tehnică, specializată în arhitectură - ambele la Sofia. În plus, alte câteva universități oferă programe legate de cultură și artă în cadrul facultăților lor.

Este evident că este prezentă concentrarea geografică în jurul Sofiei și Plovdiv și în infrastructurile de educație și cercetare privind ICC. În plus, educația în domeniul artelor și culturii nu ține cont de subiecte legate de competențele antreprenoriale și gestionarea drepturilor de proprietate intelectuală, în timp ce subiectele legate de cultură și artă lipsesc, la rândul lor, din educația tehnologică și de afaceri. **Sunt necesare mai multe eforturi în ceea ce privește interdisciplinaritatea, deoarece colaborările trans-tematice între ÎÎS care oferă programe de formare în domeniul ICC sunt încă slabe.**

În anii următori, abordarea specializării inteligente a inovațiilor regionale, care este prioritară pentru Comisia Europeană și care se bazează pe cooperarea cu sferele de afaceri și părțile interesate locale, trebuie să evolueze în parteneriate pentru inovare regională care să recunoască necesitatea de a transforma știința în acțiuni politice, care să transpună instrumentele UE pentru fiecare teritoriu și să se bazeze pe experimentele locale. În prezent, parteneriatele dintre ÎÎS și mediul de afaceri în sectoarele culturale și creative din Bulgaria sunt, de asemenea, destul de fragmentate și se desfășoară pe baze ad-hoc. Principala motivație a întreprinderilor de a coopera cu universitățile este de a căuta talente/ angajați viitori și, prin urmare, această cooperare are loc în principal în domeniul educației și rămâne axată pe nevoi. Alte motive de cooperare, deși limitate, sunt accesul la tehnologii și infrastructuri noi, rezultatele cercetării și crearea de rețele cu parteneri-cheie la nivel internațional. Cu toate acestea, ÎÎS orientate spre artă și cultură nu au departamente speciale care să lucreze cu mediul de afaceri și, de foarte multe ori, nu pot servi în mod adecvat parteneriatului.

Practic, există doar câteva structuri înființate pentru a sprijini ICC - Centrul de excelență “Heritage.BG” și Clusterul CreaTech, ambele la Sofia, iar rezultatele activității lor sunt așteptate pe termen scurt și mediu.

SCENARIUL MODEL

Având în vedere versatilitatea domeniilor și a mediului de afaceri, parteneriatele dintre ÎȘS și mediul de afaceri în ceea ce privește ICC-urile pot funcționa cel mai bine dacă coordonarea acestora este instituționalizată în structura ÎȘS. La fel ca multe universități bulgare, VUM a înființat o unitate de cooperare cu mediul de afaceri, numită *Centrul pentru dezvoltarea carierei, absolvenți și parteneriate de afaceri (CCDABP)*, care funcționează sub conducerea prorectorului responsabil cu relațiile de afaceri și standardele internaționale. Unitatea CCDABP poate coordona parteneriatul și crearea de rețele privind ICC prin crearea unei structuri interne - *hub* - care va fi însărcinată să lucreze în domeniile care se încadrează în domeniul ICC, respectiv:

(i) *activități educaționale* - inclusiv conferințe cu invitați, participarea reprezentanților mediului de afaceri la atelierele și conferințele organizate de universitate, consultanță privind proiectarea și furnizarea de programe de studii, participarea la târguri de locuri de muncă, organizarea de stagii, consiliere în carieră și altele.

(ii) *parteneriate de cercetare și creative* - sub forma unor proiecte comune de cercetare, proiecte creative comune, cercetări comandate. Pe termen mediu, se va viza antreprenoriatul academic și studentesc, în timp ce comercializarea rezultatelor comune va veni ca etapă finală.

Hubul va fi însărcinat cu organizarea colaborării și cooperării artiștilor, experților, managerilor, antreprenorilor și academicienilor cu profiluri versatile în echipe permanente, bazate pe sarcini sau autogestionate, pentru a oferi beneficiile reciproce ale parteneriatului dintre ÎȘS și mediul de afaceri.

Grupul țintă al ICC Hub de la VUM este format din toate părțile interesate de dezvoltarea ICC, inclusiv instituții publice și private, ONG-uri și persoane care reprezintă mediul de afaceri, mediul academic, comunitățile locale și factorii de decizie. Un accent deosebit este pus pe studenți, absolvenți și personalul facultății.

Hubul va fi susținut financiar în principal prin finanțare instituțională. UTM va acoperi cheltuielile obișnuite, însă, pentru activități la scară mai mare sau pentru achiziționarea de echipamente specifice pentru desfășurarea unui anumit proiect, hubul ar putea căuta alte tipuri de finanțare, cum ar fi finanțarea pe bază de proiecte și donații, precum și taxe și servicii plătite. Funcționarea hub-ului este supervizată de un consiliu consultativ, care implică 3 reprezentanți ai UTM, cu experiență și profiluri diferite, în timp ce **activitatea operațională** este gestionată de un coordonator desemnat, sprijinit de diferiți experți, în funcție de tipul și specificul acțiunii care urmează să fie implementată.

Hubul ICC de la UTM are **misiunea** de a stimula cooperarea și de a promova crearea de rețele în mediul de afaceri, mediul academic, comunitățile locale și factorii de decizie pentru valorificarea ICC ca motoare de inovare, creștere și dezvoltare durabilă la nivel regional și local. Hubul se concentrează din punct de vedere geografic pe zonele în care VUM oferă programele sale de formare - și anume Varna, Dobrich și Sofia, însă se urmărește sinergia și valorificarea rezultatelor în alte zone și regiuni, precum și la nivel internațional.

În special, hubul ICC își propune:

✓ Să creeze combinația potrivită de competențe specifice TIC, antreprenoriale și de specialitate, care să le permită studenților să lucreze și/sau să înființeze întreprinderi în ICC.

✓ să promoveze interdisciplinaritatea prin integrarea temelor legate de artă și cultură în educația în domeniul afacerilor și a subiectelor legate de afaceri în educația în domeniul artelor și culturii

✓ Să elaboreze de programe de învățare pe tot parcursul vieții și de consiliere profesională pentru absolvenții și profesioniștii care doresc o carieră în ICC.

✓ Să sprijine studenții și personalul academic în identificarea oportunităților de afaceri legate de ICC și în inițierea de afaceri

✓ Să implice mediul de afaceri din ICC în activități de consiliere, mentorat și strângere de fonduri pentru întreprinderile nou înființate.

✓ Să implice cadrele universitare, studenții și mediul de afaceri în dezvoltarea de inovații organizaționale și de marketing.

✓ Să elaboreze instrumente și servicii pentru promovarea potențialului de generare a valorii adăugate al ICC la nivel local și regional.

Pentru a-și pune în aplicare în mod eficient obiectivele și activitățile, hubul ICC de la VUM se va baza pe activele tangibile și intangibile ale instituției.

Hubul ICC va stabili și menține în mod eficient rețele și relații la (i) nivel local/regional, (ii) național și (iii) internațional. Acest lucru va permite unității să își atingă mai ușor obiectivele prin cunoașterea noilor tendințe, schimbul de informații și identificarea de oportunități noi.

GRECIA

PROFIL DE ȚARĂ

Grecia urmează un model mixt de politică culturală. În mod tradițional, guvernul a avut un rol intervenționist privilegiat în stabilirea și aplicarea priorităților politice pentru cultură, în special în domeniul patrimoniului cultural, dar și, în prezent, din ce în ce mai mult în sprijinirea creativității, a accesului și a exploatării financiare a artelor.

În cadrul bugetelor globale limitate disponibile pentru cultură, statul grec oferă sprijin creatorilor prin comenzi publice și achiziții de opere, sprijin pentru mobilitatea artiștilor (în special în domeniul artelor spectacolului), finanțare pentru traducerea operelor literare, subvenții pentru producții de teatru, dans și film, premii literare și de altă natură și beneficii sociale, cum ar fi pensii onorifice pentru artiștii renumiți. În plus, atât crearea de infrastructură pentru arte, cât și programarea culturală sunt susținute în mare măsură din fonduri publice și administrate de guvernul central - și, într-o anumită măsură, și de cel regional și local.

Responsabilitatea generală pentru politica în domeniul patrimoniului cultural și al artelor din Grecia revine *Ministerului Culturii și Sportului*. Parlamentul grec, altele câteva ministere și departamente specializate participă, de asemenea, la elaborarea și punerea în aplicare a politicilor.

În prezent, statul continuă să fie principalul sponsor al culturii și artelor, deoarece fie oferă sprijin direct, fie asigură acțiuni și măsuri care sprijină indirect activitatea artistică. Muzeele și galeriile sunt aproape în totalitate dependente de finanțarea guvernului central. Există o serie de programe de subvenționare disponibile pentru artiștii individuali și agențiile/organizațiile care activează în diferite domenii artistice, precum și pentru dezvoltarea culturală a municipalităților și comunităților.

De la sfârșitul anilor 2000, fundațiile din sectorul terțiar, cum ar fi, în special, *Fundația Alexandros Onassis* și *Fundația Stavros Niarchos*, au un impact semnificativ asupra finanțării culturii, în principal prin înființarea sau co-sponsorizarea unor proiecte de capital majore și, într-o măsură mai mică, prin sprijinirea creativității și a participării artistice. Majoritatea inițiativelor sunt concentrate în Atena.

În Grecia, educația profesională în domeniul artelor și al managementului cultural este încă guvernată de structuri tradiționale. Există mai multe departamente academice de studii teatrale, istorie a artei, arheologie, antropologie, studii culturale și media, atât în cadrul universităților publice, cât și al celor private, printre care se numără școala de Arte Frumoase din Atena, Departamentul de Arte Frumoase al Universității din Salonic, Teatrul Național din Atena, Teatrul de Stat din Grecia de Nord din Salonic și altele.

Conform Eurostat (2019), studenții din învățământul terțiar pe domenii de învățământ legate de cultură reprezintă aproximativ 15% (113.600 de studenți), din totalul studenților din învățământul terțiar 62.600 de studenți în domeniul umanist, 21.500 de studenți (17%) în domeniul artelor, 5.800 de studenți (35%) în domeniul jurnalismului și comunicării și 11.600 de studenți (3,5%) în domeniul arhitecturii și construcțiilor).

În istoria programului Capitala europeană a culturii, 4 orașe grecești au fost desemnate cu acest titlu - Atena, prima capitală culturală în 1985, Salonic în 1997, Patras în 2006 și Elefsina în 2019 (amânat pentru 2023), ceea ce reprezintă o dovadă evidentă a bogăției culturale a țării.

SCENARIU MODEL

Scenariul model sugerat este modelul urmat de Centrul pentru inovare și antreprenoriat „Archimedes”, o unitate a Universității Naționale și Kapodistriene din Atena (NKUA) care și-a început activitatea în anul universitar 2019-20. Pe acest model se bazează majoritatea instituțiilor de învățământ superior din Grecia pentru dezvoltarea propriului lor centru pentru inovare și antreprenoriat, pe baza experienței și expertizei Centrului „Archimedes”.

Centrul pentru Inovare și Antreprenoriat este o unitate permanentă la nivel universitar, comună pentru toate școlile și departamentele, care aspiră să conecteze comunitatea de cercetare din orice sector cu industria. În același timp, identifică cele mai bune idei de afaceri din cadrul comunității universitare, cu potențial de creare de start-upuri. Centrul este organizat în două birouri:

- **Biroul de transfer tehnologic** face legătura între cercetători și industrie, legătura dintre cele două evoluând în diferitele etape de dezvoltare și exploatare a proprietății intelectuale a universității.
- **Acceleratorul de afaceri** oferă servicii personalizate de consultanță, formare antreprenorială, locuri de muncă în colaborare, precum și oportunități de mentorat și de relaționare cu alte instituții din Grecia și din străinătate, cu scopul de a accelera procesul de afaceri din stadiul de idee până la stadiul de piață și de a crea afaceri durabile.

Centrul are o gamă largă de grupuri țintă care variază de la comunitatea academică a școlii de Cultură și Creație, școala de științe până la școala de Medicină – studenții, profesorii permanenți sau invitați pot aplica la centru.

Centrul este finanțat prin diferite surse care includ finanțare de la bugetul universității, programe UE și de la guvernul grec. Centrul se bazează, de asemenea, pe donații din partea marilor companii și a băncilor.

În fruntea Centrului se află postul de consilier academic și cel de consilier științific. Biroul de transfer tehnologic și biroul de accelerare a afacerilor sunt gestionate și operate de șeful Biroului de asistență executivă și de management.

Centrul este situat într-o clădire universitară cu birouri pentru personal, săli pentru activități de formare, mentorat și networking, inclusiv spațiu de lucru comun și săli de ședințe. Centrul este dotat cu infrastructură IT și este conectat la rețeaua de mare viteză NKUA.

Misiunea centrului este de a construi un ecosistem, prin conectarea cunoștințelor universității și a resurselor pieței, pentru a promova antreprenoriatul bazat pe transfer de cunoștințe și tehnologie, în beneficiul societății.

Scopul centrului este de a crea un ecosistem în care oamenii și resursele universității sunt combinate cu oameni și resurse din afara universității pentru a promova dezvoltarea și difuzarea cercetării și a cunoștințelor.

Următoarele servicii sunt oferite tuturor beneficiarilor:

- **Coaching:** Coaching, deoarece fiecare echipă antreprenorială este atribuită unui consultant care este, de asemenea, responsabil de monitorizarea generală a progresului echipei în cadrul procesului de formare structurat. În funcție de nevoile fiecărei echipe, coaching-ul se axează, de asemenea, pe definirea modelului de afaceri, cercetarea nevoilor pieței, crearea MVP, feedback-ul privind ideea de afaceri și prezentarea ideii de afaceri (pitch deck), pe baza unor sesiuni individuale.

- **Facilități:** Facilități, inclusiv spațiu de lucru comun și săli de ședință într-o clădire neoclasică conservabilă din centrul Atenei, precum și infrastructură IT.

- **Formare:** Formare structurată, printr-o serie de ateliere de lucru pentru fiecare etapă de maturitate. Fiecare atelier este orientat spre practică, cu sarcini concrete de execuție (livrabile) pe care fiecare echipă trebuie să le prezinte într-o anumită perioadă, pregătind fiecare echipă treptat pentru investiții. Se oferă un program de formare în 3 etape, în funcție de gradul de maturitate al solicitanților.

- **Mentorat:** Mentorat, prin accesarea și potrivirea cu o mare varietate de mentori cu diferite competențe în domeniul afacerilor și/sau academic, pe baza evaluării nevoilor fiecărei echipe antreprenoriale. Fiecare mentor are experiență de afaceri/antreprenorială legată de ideea de afaceri respectivă sau poate contribui la soluționarea problemelor specifice ale echipei de afaceri respective, pe baza unui mentorat individual.

- **Crearea de rețele:** Crearea de rețele cu companii și organizații care pot accelera dezvoltarea și comercializarea ideilor de afaceri, cu grupuri și membri alumni care se concentrează pe ajutorul de la egal la egal sau de la alumni la juniori și cu fonduri, VC și investitori providențiali, facilitând accesul la finanțarea inițială.

SERBIA

PROFIL DE ȚARĂ

Boom-ul industriilor ICC în Serbia este destul de recent, iar industria s-a dezvoltat organic, pe baza curajului antreprenorial, a dezvoltării competențelor și a efortului întreprinderilor private de a găsi clienți nu numai pe piața internă, ci și în străinătate.

“Industria creative sunt un sector important în economia sârbă, cu o pondere de 6,8% în PIB-ul țării noastre. Exportul de produse din industriile creative a crescut cu peste 80% față de 2016, iar numărul de angajați a crescut cu 37%, ceea ce arată potențialul mare al acestui sector, care crește mai repede decât restul economiei. Nu mai puțin de 49% dintre angajații din acest sector sunt femei, 45% sunt personal cu un nivel de educație ridicat, iar 60% din populație are între 25 și 45 de ani. Industria creative pun în prim-plan capitalul intelectual al Serbiei și includ publicațiile, presa scrisă, industria grafică, IT și dezvoltarea de software, industria muzicală și cinematografică, designul, radioul și televiziunea, publicitatea, moda, meșteșugurile vechi.” (Government of Republic of Serbia)

Prim-ministrul Republicii Serbia a decis să stabilească dezvoltarea industriilor creative ca fiind una dintre prioritățile guvernului, cu scopul de a sprijini:

- o dezvoltarea mai rapidă a sectorului cu sprijinul sistematic al statului printr-un dialog deschis continuu între sectorul public, privat și neguvernamental și publicul profesionist;
- o dialogul și cooperarea intersectorială dinamică;
- o crearea unei platforme largi pentru introducerea artiștilor, creatorilor și inovatorilor pe scena și pe piața internațională și accesul la un public și o piață mult mai largă;
- o promovarea educației, deschiderii, inovației și creativității ca avantaje-cheie ale economiei noastre bazate pe cunoaștere;
- o repoziționarea Serbiei în lume ca centru de creație artistică, creativitate și inovație, astfel încât cât mai mulți oameni să vină în țara noastră să lucreze, să trăiască, să studieze și să investească.

ICC reprezintă unul dintre principalele atuuri strategice ale Serbiei.

În acest scop, a fost înființată platforma **Serbia Creates**. Platforma este un nou mod de reprezentare a țării care afirmă valorile Serbiei moderne - creativitate, inovație și originalitate. Acest concept nou își propune să recunoască, să afirme și să evidențieze activitatea artistică și toate activitățile creative și să sprijine succesul în domeniile acoperite de economia bazată pe cunoaștere. În plus, au existat și alte câteva inițiative întreprinse pentru a sprijini dezvoltarea în continuare a industriilor creative în Serbia, care vorbesc în favoarea unei conștientizări tot mai mari a potențialului acestui sector: deschiderea de parcuri științifice și tehnologice în Belgrad, Novi Sad, Čačak și Niš, precum și a unor centre de date în întreaga Serbie și introducerea mai multor programe de studii specializate (de exemplu, Master 4.0 - industrii creative) la universitățile din Belgrad și Kragujevac și la Universitatea de Arte din Belgrad; precum și oferirea de stimulente pentru companiile din domeniul programării; etc. (Lazić, 2022: 143-144).

Entitățile microeconomice sunt dominante în acest sector (93%), iar numărul majoritar este înregistrat în regiunea Belgrad.

SCENARIUL MODEL

Scenariul model propus este cel care stă la baza noului program de studii de la Facultatea de Arte Dramatice, Universitatea de Arte din Belgrad, care a fost implementat din 2019 până în prezent.

Pe atunci, cadrele didactice de la Universitatea de Arte din Belgrad, prin cooperarea cu entitățile ICC private în diverse proiecte, au recunoscut nevoile pieței muncii și faptul că nu corespund competențele obținute de studenți absolvenți unui număr semnificativ de profiluri de muncă care au devenit foarte necesare și căutate în ultimii ani. Personalul universității a elaborat o cerere pentru Mega Grant EPIC, care a avut succes și a primit o finanțare care a permis universității să achiziționeze echipamentul necesar pentru noul program de studii.

Pe parcursul dezvoltării proiectului, personalul universității s-a consultat frecvent cu principalele părți interesate din ICC relevante pentru subiectul jocurilor și al efectelor vizuale pentru audiovizual. Pe baza acestor consultări, au putut formula cu precizie competențele dorite/așteptate pe care studenții absolvenți ar trebui să le aibă pentru a începe să lucreze în mod competent în domeniu.

Întrucât aceste evoluții corespundeau strategiilor și inițiativelor de dezvoltare ale Guvernului Republicii Serbia, în special [Inițiativa Serbia Digitală \(dsi.rs\)](https://dsi.rs), universitatea a reușit să se asigure de sprijinul guvernului și al ministerului de resort, asigurând sustenabilitatea proiectului prin angajarea de personal didactic suplimentar și prin facilitarea și accelerarea procedurii de acreditare.

Parteneriatul descris a fost finanțat din surse publice și private, asigurate în principal sub forma costurilor de personal investite în dezvoltarea și consilierea programului.

Structura de management în cadrul parteneriatului este destul de plată, în sensul că fiecare secție ia decizii în propriul domeniu, fără un partener principal. Acest tip de structură poate fi neobișnuit, dar funcționează foarte bine, deoarece parteneriatul este conectat prin interese comune.

Noul program de studii este fondat sub o catedră separată și raportează organelor facultății și universității. Entitățile private răspund în fața propriilor lor consilii de administrație și nu există suprapunerii. Doar în cazul în care se organizează practică profesională, cursuri de masterat sau activități similare pentru studenți, ÎÎS și partenerii privați trebuie să își respecte reciproc procedurile și cerințele de raportare.

Valoarea de bază a cooperării între ÎÎS și mediul de afaceri constă în:

- în facilitarea evoluțiilor ulterioare în domeniul ICC, prin punerea la dispoziție de personal instruit și calificat, care a fost educat în conformitate cu cele mai noi standarde industriale (care urmează să fie actualizate permanent pe parcursul implementării programului de studii);

- în angajabilitatea mult mai bună și mai rapidă a studenților absolvenți.

Misiunea atât a ÎÎS, cât și a companiilor implicate, de a facilita dezvoltarea ICC prin îmbunătățirea educației în domeniu, este pe cale să fie îndeplinită.

Noul program de studii este suficient de inovator încât a dus la înființarea unei noi *Catedre pentru efecte vizuale, animație și arta jocurilor*.

Infrastructura pentru activitățile comune (noul program de studii) este asigurată de ambele părți. Partenerul public (universitatea și ministerul responsabil) furnizează sălile de clasă, biblioteca și cursurile care nu sunt foarte specifice domeniului, cum ar fi editarea filmelor, istoria artei, etc.

ROMÂNIA

PROFILUL ȚĂRII

În România, sectoarele culturale și creative sunt destul de importante pentru economie, chiar dacă nu sunt întotdeauna recunoscute ca atare. Astfel, la nivelul economiei înainte de pandemie, industriile culturale și creative au contribuit cu până la 5,93% din PIB-ul României și produc 141.000 de locuri de muncă. În acest fel, ele au contribuit mai mult decât turismul (1,11%) și serviciile de alimentație publică (1,16%) la un loc sau decât sectorul imobiliar (4,58%).

Spre deosebire de alte industrii din țară, ICC sunt adunate în principal în București. Mai mult de jumătate dintre angajații ICC lucrează în capitală și realizează 69,4% din cifra de afaceri totală la nivel național. Diferența dintre București și celelalte districte este uriașă: în București sunt de 6 ori mai multe companii, de 8 ori mai mulți angajați și o cifră de afaceri de 6 ori mai mare decât în orașul de pe locul doi - Cluj-Napoca. Dacă ne uităm la cele mai profitabile ICC, apar date surprinzătoare în fiecare sector - Bucureștiul pare a fi Capitala Radioului, Iași - Orașul conectat la web, Timișoara - Orașul jucătorilor, Cluj - Orașul spectacolelor, Brașov - Orașul muzeelor, iar Ilfov Orașul Filmului.

În contextul UE, România acordă acum toată atenția creativității și inovării pentru a identifica o cale de ieșire din impasul actual, prin educație la toate nivelurile. În acest sens, acțiunile desfășurate se referă în principal la încurajarea și susținerea creativității într-un proces de învățare pe tot parcursul vieții care combină teoria și practica, transformând școlile și universitățile în locuri în care studenții și profesorii se angajează în gândire creativă și în învățarea prin practici specifice. Întreprinderile ICC ar trebui, de asemenea, să transforme locurile de muncă în locuri de învățare, să promoveze un sector cultural puternic, independent și diversificat care să poată sprijini dialogul intercultural, să sprijine cercetarea științifică care stimulează inovarea și să identifice procesele și instrumentele pentru a genera concepte originale și creative.

Scurte fapte care reflectă realitatea actuală a ICC în România:

- ✓ Singura companie care dezvoltă filme în România este Kodak Film;
- ✓ 74% din populația României nu merge niciodată la cinema;
- ✓ Lipsa educației vizuale și a cunoștințelor în domeniul cultural a publicului larg;
- ✓ Majoritatea artiștilor din domeniul artelor vizuale s-au orientat spre alte domenii în care pot obține profituri mai mari, unul dintre acestea fiind publicitatea;
- ✓ Artele vizuale/meșteșuguri - costurile mari percepute pentru închirierea spațiilor;
- ✓ Majoritatea colecționarilor de arte vizuale sunt din străinătate, iar în România, în ultimii ani, principalii actori pentru achizițiile de artă sunt băncile.

Un anumit punct de cotitură pentru dezvoltarea ICC în România se pare că a avut loc în 2013, când, pe baza unui amplu proces participativ (www.cdi2020.ro), au fost formulate prioritățile de specializare inteligentă la nivel național. Acestea au fost incluse în Strategia Națională pentru Cercetare, Dezvoltare și Inovare 2014-2020. În același timp, majoritatea regiunilor din România și-au elaborat strategiile regionale de inovare pentru ciclul de finanțare care s-a încheiat în 2020. În prezent, activitățile de cercetare sunt, de asemenea, reglementate și finanțate pe baza Strategiei Naționale pentru Cercetare, Inovare și Specializare Inteligentă (SNCISI) pentru perioada 2022-2027.

Activitățile definite în cadrul ICC ca fiind artele vizuale sau artele și meșteșugurile sunt de fapt cele mai puțin numeroase în contextul economic românesc, deoarece, cel mai probabil, produsele rezultate din activitățile acestor sectoare creative sunt mult mai greu de vândut. Specialiștii fac o distincție între activitățile creative din amonte, cum ar fi artele vizuale, și activitățile din aval. Acestea din urmă sunt mult mai apropiate de piața reală și au aplicabilitate comercială imediată, sunt transferabile și au potențial de economii de scară, cum ar fi activitățile media: cinematografie, televiziune, radio sau publicitate. Atât din punctul de vedere al numărului de întreprinderi, cât și din cel al cifrei de afaceri, industriile creative din România sunt dominate de acele sectoare cu aplicabilitate comercială rapidă (activități în aval).

În funcție de numărul de companii active în industriile creative, se poate observa că cei mai mulți agenți economici activează în domeniul publicității - 4.194 de companii, sau în domeniul software, web, soluții IT - 4.167. Ambele domenii au un grad foarte ridicat de comercializare rapidă. Astfel, atractivitatea acestor specializări, atât pentru antreprenori, cât și pentru angajați, este mare. La o distanță semnificativă din punct de vedere numeric se află și alte domenii de activitate creativă: tipografie, editare, traducere - 2.216 de companii, media - 1.818 companii și arhitectură - 1.577 companii.

Spre deosebire de alte industrii din țară, ICC sunt reunite în principal în București. Există 16.398 de companii specializate în activități creative, înregistrate fiscal în București, ceea ce înseamnă aproximativ 12,5% din totalul agenților economici din acest oraș. În ceea ce privește cifra de afaceri cumulată, industriile creative ating aproximativ 19 miliarde de lei în 2013. Raportat la cifra de afaceri totală, în același an, contribuția valorică a industriilor creative este mai mică decât cea numerică, reprezentând doar 10,3%.

Regiunea București - Ilfov se situează pe locul 18 din 253 de regiuni europene în topul ponderii angajaților din industriile creative în comparație cu alte sectoare economice.

În România, activitatea de cercetare se desfășoară în principal în universități specializate, care colaborează de obicei cu maximum 10 companii mari. Pentru domeniul de referință al ICC, în domeniul artelor și meșteșugurilor, există universități relevante - de exemplu, Universitatea din București, Universitatea Națională de Arte din București, Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu. O altă caracteristică a ICC din România este concentrarea capacităților de cercetare în regiunea București- Ilfov, în special în cadrul universităților cu departamente de design, marketing, arhitectură.

În prezent, sunt identificate 63 de programe de studii, licență, masterat sau doctorat cu aplicabilitate directă și imediată în domeniul ICC. În total, în regiunea București-Ilfov există un număr mare de facilitatori - aproximativ 65 de furnizori de cunoștințe, majoritatea fiind universități care oferă programe de licență, masterat sau doctorat, aproximativ 15 huburi, acceleratoare de afaceri, asociații profesionale și patronale, la care se adaugă peste 30 de companii multinaționale, care contribuie la formarea profesională a forței de muncă în specializări care nu sunt încă acoperite de învățământul formal.

Paradigma *triple helix* se aplică transferului tehnologic și inovării și, în special, conceptului de cluster inovator. Pentru ca transferul tehnologic și inovarea să aibă loc, este necesară participarea mai multor categorii de actori și facilitatori (1) universitățile, institutele de cercetare, centrele de formare profesională care reprezintă oferta de produse, procese și servicii inovatoare; (2) industria și IMM-urile, inclusiv start-upurile și spin-offurile, care reprezintă cererea de inovare și ar trebui să determine și să absoarbă oferta de creativi; (3) autoritățile cu competențe în facilitarea proceselor inovatoare trebuie să se implice masiv în facilitare. Cu toate acestea, o situație diferită se întâmplă în România, unde realitatea a demonstrat că cei trei parteneri naturali ai modelului *triple helix* nu cooperează, ba mai mult, nu se cunosc și nu ajung să vorbească între ei. Ca urmare, este strict necesară adaptarea modelului *triple helix* și transformarea acestuia într-un model cu patru trifoii, cel de-al patrulea actor fiind reprezentat de organizațiile catalizatoare, care sunt entități specializate în domeniul transferului tehnologic și al inovării, și de companiile de consultanță. În cele din urmă, influența instituțiilor de cercetare și a universităților, în calitate de poli de excelență, s-ar putea dovedi a fi decisivă.

SCENARIUL MODELULUI

Departamentul de Design al UNArte integrează studenții, pe perioada stagiului de practică, în companii care se încadrează în profilul în care facultatea își pregătește studenții: design de produs, design grafic și design de mediu. Pe parcursul semestrelor, sunt invitate și companii din diverse domenii, nu neapărat din domeniile creative, dar pentru care integrarea unei componente de design este importantă. **Cu toate acestea, nu există o structură internă în cadrul universității care să coordoneze eventualele colaborări între mediul de afaceri și absolvenți.**

Prin urmare, modelul de parteneriat propus în prezent are în vedere continuarea și extinderea colaborărilor specifice între universități și mediul de afaceri, care se bazează în mare măsură pe participarea și contactele cadrelor didactice și ale colaboratorilor (care, în timp, au devenit beneficiarii direcți ai absolvenților). Acest model nu este unul instituționalizat, cel puțin nu în prezent, în sensul că nu poate fi parte integrantă a ofertei de studii a unei facultăți de arte.

Se poate afirma că, în cazul învățământului artistic din România, în cazul pregătirii studenților pentru integrarea profesională în mediul economic, modelul colaborărilor punctuale cu diverse entități, externe universităților, este mult mai benefic decât crearea unei structuri instituționalizate, interne. Beneficiile acestui tip de abordare sunt evidente:

- mediul extern este mult mai dinamic;
- mediul extern este în legătură directă cu piața, cu nevoile acesteia;
- mediul extern comunică mult mai eficient cu mediul economic;
- mediul extern se adaptează mai rapid la schimbări;
- mediul extern este mai bine finanțat decât instituțiile de stat;
- mediul extern oferă servicii mai avansate condiții mai avansate, din punct de vedere tehnologic, decât instituțiile de stat;
- mediul extern produce un feedback rapid și relevant pentru studenți și absolvenți.

Avantajul acestui tip de colaborări și parteneriate constă în accesul permanent la o piață vie, reală, care poate arăta cu fidelitate și rapiditate locul pe care un absolvent din domeniul studiilor artistice îl poate ocupa în ansamblul activităților economice actuale.

Misiunea UNArte rămâne aceea de a fi mereu în contact cu acest organism viu, de a susține și încuraja colaborarea cu acesta, de a promova cu asiduitate un grad ridicat de competențe academice pentru studenții săi, astfel încât aceștia să devină forțe dezirabile ale acestor colaborări și parteneriate. Prin urmare, **viziunea** universității în ceea ce privește parteneriatul IIS-mediul de afaceri este de a diversifica cât mai mult colaborarea cu mediul extern universității, înțelegând prin aceasta companii, alumni care dezvoltă afaceri, organizații, bresle, asociații profesionale, platforme de lucru independente, ateliere și studiouri individuale, companii mari, structuri guvernamentale în domeniul finanțării start-upurilor, chiar și administrații publice, pentru a obține o prezentare cât mai fidelă a opțiunilor reale de pe piață. Un alt reper de luat în considerare este strângerea de colaborări cu celelalte universități de arte din România, care la rândul lor pot contribui decisiv la rețeaua de parteneriate prin conexiunile pe care le au în zonele în care sunt amplasate, concursurile interuniversitare, susținute de companii locale, fiind un astfel de produs de succes. În același timp, UNArte este partener în numeroase inițiative naționale de promovare a domeniului artistic în toată complexitatea sa.

Apoi, structura organizatorică rămâne cea a UNArte. Finanțarea va fi asigurată tot de universitate, singura condiție pe care universitatea trebuie să o aibă este aceea de a fi permanent în contact cu reprezentanții acestor entități, de a stimula "structuri" de colaborare efemere, dar aplicate punctual la proiecte specifice. De fapt, singura structură viabilă pe care universitatea o poate propune este una de „proiecte” specifice, care prin particularitatea lor răspund nevoilor actuale ale studenților, iar la aceste nevoi pot răspunde cel mai bine partenerii implicați.

Ca urmare a acestui model, atât studenții, cât și profesorii beneficiază de experiențe de învățare care se adaptează continuu la tot ceea ce este nou și activ pe piață, generând astfel metodologii și adaptări rapide ale curriculei la ceea ce are nevoie piața. În acest sens, schimbul de experiență și corelația dintre cursurile teoretice și experiența practică reprezintă adevăratul beneficiu de care se bucură întreaga comunitate, iar rezultatul final este un profesor mai bun, un student mai bun, un rezultat economic vizibil.

PORTUGALIA

PROFIL DE ȚARĂ

Sectorul cultural și creativ este unul dintre cele mai dinamice sectoare ale economiei portugheze, contribuind la crearea de locuri de muncă, la inovare, la dezvoltarea socială și la promovarea imaginii țării în întreaga lume. Industriile culturale și creative reprezintă, de asemenea, un activ social valoros datorită capacității lor de a genera o schimbare pozitivă în și pentru societate, contribuind simultan la bunăstarea individuală și colectivă și la creșterea rezistenței la crize.

În Portugalia, există o varietate de festivaluri de film, muzică, teatru, literatură și arte vizuale care au loc în întreaga țară. În ultimii ani, caracteristicile culturale și creative portugheze au fost stimulate de acțiuni precum Capitala europeană a culturii, o inițiativă a Uniunii Europene care urmărește să promoveze un oraș din Europa timp de un an, oferindu-i acestuia șansa de a-și prezenta cultura și modul de viață și de a îmbunătăți înțelegerea interculturală în rândul cetățenilor UE. Lisabona (1994), Porto (2001), Guimarães (2012) și Évora (2027) sunt orașe portugheze care au fost deja alese să participe.

În Portugalia, contribuția economică a sectorului cultural și creativ a fost succesiv subestimată din cauza dificultăților și a limitărilor în ceea ce privește delimitarea și măsurarea statistică a impactului activităților care îl compun. Unul dintre puținele studii elaborate în acest scop a arătat că, în ultimii ani, în Portugalia, industriile culturale au înregistrat o tendință generală de stabilizare a valorii adăugate brute, dar o scădere a ocupării forței de muncă, deși cu diferențe semnificative în funcție de domeniul de activitate. Afirmarea treptată a Portugaliei ca destinație de turism cultural s-a reflectat, de asemenea, în creșteri, atât în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, cât mai ales în ceea ce privește valoarea adăugată brută (Sociedade de Consultores Augusto Mateus & Associados, 2016).

În Portugalia, specializarea inteligentă este o strategie crucială pentru promovarea creșterii economice și a competitivității. Aceasta implică o abordare colaborativă, în cadrul căreia părțile interesate din mediul academic, industrie și guvern lucrează împreună pentru a identifica domeniile prioritare pentru investiții și pentru a elabora o foaie de parcurs pentru inovare și dezvoltare economică în acest proiect.

De asemenea, implică adesea valorificarea punctelor forte ale instituțiilor de învățământ superior, în special în domeniul cercetării și al transferului de cunoștințe, pentru a impulsiona inovarea și a promova colaborarea dintre mediul academic și industrie.

Constatările proiectului *Învățământ superior pentru specializarea inteligentă* care a avut ca scop să înțeleagă modul în care ÎÎS pot juca un rol mai influent în elaborarea și punerea în aplicare a strategiilor de specializare inteligentă (S3), contribuind în același timp la crearea de parteneriate cu autoritățile regionale responsabile de aceste strategii, au concluzionat că ÎÎS trebuie să depășească diverse limitări interne și externe (Pinto, Nogueira & Edwards, 2021). Aceste limitări includ, de exemplu, la nivel extern, asimetriile regionale care trebuie abordate prin politici bazate pe locul de muncă, lipsa culturii inovării și a colaborării, birocrăția excesivă a FESI și impulsul pierdut în ceea ce privește angajamentul regional S3. Limitările la nivel intern la nivelul instituțiilor de învățământ superior includ, de exemplu, dificultăți în creșterea resurselor financiare limitate, atragerea și păstrarea talentelor, evaluarea și competențele care nu îndeplinesc cerințele de transformare S3.

Starea cooperării între ÎS și mediul de afaceri în Portugalia evoluează, cu eforturi continue de promovare a colaborării între ÎS și mediul de afaceri (Muros et al., 2017; Pinto, Nogueira & Edwards, 2021). Un studiu (Muros et al., 2017) realizat în Portugalia, bazat pe perspectiva instituțiilor de învățământ superior (ÎS) cu privire la cooperarea universitate- mediul de afaceri, a urmărit să măsoare percepțiile respondenților cu privire la eforturile lor de cooperare, barierele, factorii determinanți, mecanismele de sprijin și capacitățile percepute. Rezultatele studiului au identificat paisprezece activități principale de cooperare între IIS și întreprinderi recunoscute și clasificate în educație, cercetare, valorificare și management (Muros et al., 2017). În ceea ce privește educația, aceste activități includ co-proiectarea programelor de studii, co-furnizarea programelor de studii, mobilitatea studenților, programele de învățământ dual și învățarea pe tot parcursul vieții pentru persoanele aflate deja pe piața muncii. În ceea ce privește cercetarea, activitățile includ activități comune de cercetare și dezvoltare, consultanță cu întreprinderile și mobilitatea profesioniștilor. Activitățile de cooperare între ÎS și mediul de afaceri în ceea ce privește valorificarea implică comercializarea rezultatelor cercetării și dezvoltării, antreprenoriatul academic și antreprenoriatul studenților. În cele din urmă, activitățile de cooperare IIS-mediul de afaceri legate de management includ guvernanta, resursele comune și sprijinul industriei. Studiul subliniază, de asemenea, că, în Portugalia, cel mai important obstacol în calea cooperării dintre universități și întreprinderi este timpul de lucru insuficient alocat activităților de cooperare cu întreprinderile din cadrul universităților, din cauza percepției generale conform căreia colaborarea cu industria are o valoare mai mică decât alte activități academice, cum ar fi publicarea de lucrări. Alte bariere, pentru a numi doar câteva, se referă la lipsa finanțării întreprinderilor, a universităților și a guvernului pentru cooperare, la birocrăția legată de cooperarea între ÎS și întreprinderi, la orizonturile de timp diferite între universități și întreprinderi și la lipsa de conștientizare a întreprinderilor cu privire la activitățile/ofertele de cercetare universitară (Muros et al., 2017).

Educația antreprenorială a fost încurajată și instituită în ÎS portugheze în principal de la începutul anilor 2000, deși primul curs de antreprenoriat a fost deja disponibil în anii 1990. În Portugalia, anul 2003 a marcat un punct de cotitură pentru educația antreprenorială, deoarece aproximativ 27 de cursuri de antreprenoriat au fost predate în anul universitar 2004/2005. De atunci, universitățile și politehnicele au continuat să își extindă oferta de programe de antreprenoriat, în special la nivel postuniversitar. În pofida acestor realizări remarcabile, sunt necesare în continuare dezvoltarea politicii educaționale și schimbări culturale în vederea creșterii competitivității, a inovării și a spiritului antreprenorial.

Importanța stabilirii de parteneriate cu alte tipuri de instituții pentru a furniza resursele și sprijinul necesar pentru a maximiza potențialul noilor antreprenori a fost de mult timp recunoscută și percepută ca fiind esențială în acțiunea instituțiilor de învățământ superior în vederea promovării antreprenoriatului. Au apărut programe de incubatoare și de înființare de start-upuri dincolo de sistemul universitar, iar aceste parteneriate au extins sprijinul necesar și urmărirea odată ce proiectele antreprenoriale se extind dincolo de sistemul de învățământ (Redford, s/d).

În pofida evoluțiilor pozitive în cooperarea dintre universități și întreprinderi, există încă loc de îmbunătățire în ceea ce privește cooperarea dintre ÎS și mediul de afaceri în Portugalia și mai sunt multe de făcut pentru a realiza pe deplin potențialul acestei colaborări în stimularea creșterii economice și a inovării. Prin intermediul acestei colaborări pot fi generate noi idei și inovații care pot fi transpuse în oportunități comerciale care să stimuleze creșterea economică și să sporească competitivitatea unei regiuni sau țări.

Agencia portugheză pentru comerț și investiții globale - AICEP - este o organizație guvernamentală dedicată creării unui mediu de afaceri axat pe competitivitate și care contribuie la globalizarea economiei portugheze și a fost una dintre cele mai importante entități care au intervenit în acest scenariu.

AICEP a fost responsabilă pentru promovarea ICC portugheze: prin publicarea de documente în care evidențiază importanța ICC în Portugalia (AICEP, 2019), relevanța factorului său uman (AICEP, 2022) și modul în care cetățenii portughezi pot accesa mecanismele guvernamentale pentru a urmări inițiative antreprenoriale (AICEP, 2020); sau, prin prezența la un număr semnificativ de evenimente internaționale, promovând ICC portugheze (AICEP 2023). Merită, de asemenea, să subliniem activitatea desfășurată de AMAL (Comunidade Intermunicipal do Algarve), materializată prin publicarea Ghidului antreprenorial al industriilor culturale și creative, o etapă importantă pentru importanța, dezvoltarea, consolidarea și succesul practicilor antreprenoriale în cadrul ICC portugheze.

Una dintre inițiativele menite să sporească valoarea industriilor culturale și creative în acțiunile internaționale a fost crearea de către AICEP a brandului *Inspirație pentru Portugalia*, cu intenția de a oferi acestui sector o identitate agregatoare proprie.

Există și alte câteva instituții care sprijină cu succes dezvoltarea și promovarea diferitelor domenii ale ICC portugheze.

SCENARIU MODEL

Modelul de parteneriat între ÎÎS și mediul de afaceri pentru Portugalia ia în considerare parțial practica Universității Portucalense (UPT), dar și contribuțiile unui grup selectat de experți portughezi în ICC obținute prin intermediul unui grup de discuții și al unei cercetări documentare privind colaborarea între ÎÎS și mediul de afaceri.

Modelul sugerează înființarea unui incubator - un centru de sprijin pentru antreprenoriat în domeniile care alcătuiesc oferta educațională a universității, inclusiv management, tehnologie, artă, arhitectură, turism, patrimoniu și cultură. Acest incubator este un centru care reunește reprezentanți ai diferitelor catedre și departamente, stabilit în cadrul universității, dar care lucrează în strânsă colaborare cu o rețea extinsă de companii și organizații partenere.

Incubatorul sprijină și aduce beneficii politicii Universității de relaționare activă cu mediul de afaceri, care se concretizează în promovarea stagiilor de practică, a seminariilor, atelierelor și cursurilor deschise, a pregătirii specializate la nivelul cursurilor non-universitare etc.

Incubatorul va avea sarcina de a lucra în cadrul celor trei faze de sprijinire a antreprenorilor și firmelor:

i. **Pre-incubare** – faza de consolidare a ideii de afaceri și de analiză a viabilității tehnice și economico-financiare a proiectului, care precede constituirea juridică a firmei;

ii. **Incubare** – faza de instalare și implementare a proiectului sau de dezvoltare a unui proiect deja existent (asumându-și, în acest caz, caracterul unui proces de accelerare);

iii. **Post-incubare** – faza de dezvoltare a afacerii inițiată după atingerea maturității necesare pentru o dezvoltare susținută în afara mediului Incubatorului.

Activitatea Incubatorului va fi completată de Biroul de Sprijin pentru Studenți al Universității care își propune, printre altele, să contribuie la succesul inserției profesionale și să apropie studenții de piața muncii.

Incubatorul funcționează sub dependență directă de rectorat, în timp ce este numit un director responsabil pentru urmărirea activităților incubatorului. Incubatorul este format dintr-o Comisie de evaluare responsabilă de evaluarea potențialului proiectelor și de evaluarea capacității antreprenoriale a promotorilor, și un consiliu consultativ care va oferi mentorat și sprijinul necesar în lansarea de proiecte, promovarea programelor de formare profesională, facilitarea accesului investitorilor și acordarea de suport tehnic.

Misiunea Incubatorului este de a oferi condiții de găzduire și servicii specializate antreprenorilor și/sau companiilor cu idei de afaceri inovatoare, consolidând capacitatea de creștere a acestora și stimulând sustenabilitatea și competitivitatea economică și financiară a companiilor primite.

Obiectivul principal al acestuia este de a sprijini proiecte inovatoare cu potențial mare de creștere și de preferință cu caracter regional și național, care își asumă denumirea de companie (persoană fizică sau colectivă legal constituită și admisă ca entitate incubatoare). De asemenea, companiile deja înființate, dar cu o vechime de maximum trei ani de existență și activitate dovedită la data depunerii cererii pot aplica pentru a impulsiona accelerarea, maturizarea sau internaționalizarea afacerii lor.

Acesta oferă următoarele servicii:

✓ **Mentorat și consiliere** - Antreprenorii pot beneficia, la demararea și pe parcursul implementării proiectului lor, de consultanță și îndrumare din partea unor mentori cu experiență, care le oferă sfaturi și perspective privind strategiile și modelele de afaceri, identificarea pieței, misiunea de afaceri, dezvoltarea de produse, marketing, finanțe, internaționalizare, printre alte subiecte relevante.

✓ **Sprijin științific și tehnologic specific** - Sprijin pentru activități de cercetare, dezvoltare tehnologică și sprijin pentru prototipuri, precum și punerea la dispoziție a echipamentelor și instrumentelor necesare pentru realizarea prototipurilor de produs.

✓ **Formarea și consolidarea capacităților** - în principal prin programe de formare, cum ar fi webinarii, cursuri și ateliere de lucru, pentru a-i ajuta pe antreprenori să dobândească competențe esențiale pentru succesul afacerilor lor.

✓ **Accesul la oportunități de finanțare** - Sprijin în accesarea programelor de investiții, a investitorilor sau a altor forme de strângere de fonduri pentru a impulsiona demararea și dezvoltarea afacerii.

✓ **Servicii administrative**

✓ **Sprijin contabil și fiscal**

✓ **Sprijin juridic**

✓ **Servicii de marketing și comunicare** - inclusiv promovarea afacerii prin intermediul canalelor de comunicare ale ÎÎS, precum și promovarea evenimentelor și a acțiunilor de networking.

Unele servicii pot fi furnizate gratuit sau contra cost de ÎÎS și alte entități externe.

Referințe

Compendium of Cultural Policies and Trends. (2020). Retrieved from: <https://www.culturalpolicies.net/database/search-by-country/country-profile/?id=6>

Кирилова, Е., & Попов, Б. (2022, October 25). Големите дисбаланси в културата. Investor.BG. Retrieved from <https://www.investor.bg/a/555-izkustvo-i-kultura/362677-golemite-disbalansi-v-kulturata>

Costis Dallas, "(Greece)" in, Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe, XXth edition 20XX. Retrieved from: <http://www.culturalpolicies.net>, ISSN: 2222-7334.

https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/periodic_reports/files/2016_greece_quadrennial_periodic_report_on_2005_unesco_convention_final.29.11.2016.pdf

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10177894/KS-01-19-712-EN-N.pdf/915f828b-daae-1cca-ba54-a87e90d6b68b>

ELSTAT, SURVEY ON CULTURAL ACTIVITIES OF THE MINISTRY OF CULTURE AND SPORTS, 2020. Retrieved from <https://www.statistics.gr/documents/20181/0880648d-38e5-9fa4-c670-6aa1b5630efd>

<https://www.tovima.gr/2021/05/18/international/elstat-greek-companies-managed-through-in-a1/>

Lazić, Milena (2022) *Creative industries as a driver of innovations and competitiveness: global and national overview*. In: *Nauka i inovacije kao pokretači privrednog razvoja*. Institut ekonomskih nauka, Beograd, pp. 129-148. ISBN 978-86-89465-71-6

<https://www.srbija.gov.rs/tekst/en/130164/creative-industries.php>

Muros, V. G., Baaken, T., Silva, P., Ferreira, A., Davey, T., Meerman, A., Orazbayeva, B., Troutt, M. P. & Melonari, M. (2017). *State of University Business Cooperation PORTUGAL*. European Commission. Available at: <https://www.ub-cooperation.eu/index/reports>

Pinto, H., Nogueira, C. & Edwards, J. (2021). *Higher Education and Smart Specialisation in Portugal*. European Commission. EUR 30609 EN. Luxembourg: Publications Office of the European Union,.

Redford, D. (s/d). *Entrepreneurship Education in Higher Education in Portugal*. Direção Geral do Ensino Superior. Accessed at: <https://www.dges.gov.pt/en/pagina/entrepreneurship-education-higher-education-portugal>

Versiunile complete ale modelelor propuse sunt disponibile la adresa

www.fenice-project.eu

Sprijinul acordat de Comisia Europeană pentru elaborarea acestei publicații nu constituie o aprobare a conținutului, care reflectă doar opiniile autorilor, iar Comisia nu poate fi trasă la răspundere pentru orice utilizare a informațiilor conținute în aceasta.